

Концепція меморіалізації пам'ятних місць російсько—української війни Київщини до 2026 року

Проблема, яка потребує розв'язання

Громади, які пережили російське вторгнення і є деокупованими стикаються з посиленням інтересом відвідувачів, що бажають подивитися на місця трагедій та героїзму українського народу.

Один з таких регіонів є Київщина, яка має особливе значення для загальноукраїнської та світової пам'яті російсько-української війни. Тут розташовані населені пункти, з якими пов'язані одні з найтрагічніших подій цієї війни – Ірпінь з іконічним зображенням мосту, Буча як місто, де були скоєні перші зафіксовані акти геноциду з боку російської армії, Мощун та Бородянка, в яких не залишилося жодної не пошкодженої споруди.

Запит на відвідування ставить певні виклики перед громадами регіону. На жаль, сьогодні немає сформованого єдиного наративу, не визначені сенси, які мають бути вкладені маршрут пам'яті війни.

Окрім цього, професійна спільнота туроператорів та гідів також зустрілася з цілковито новим викликом — як супроводжувати людей у місця, де сталися трагедії російсько-української війни?

Ситуація, що склалась, охоплює різні групи бенефіціарів, які мають власні потреби щодо меморіалізації пам'ятних місць російсько-української війни Київщини. Насамперед, це родини і близькі загиблих воїнів, родини і близькі загиблих цивільних мешканців громад, побратими загиблих, ветерани та ветеранки, яких поєднує спільне прагнення до вшанування пам'яті, визнання особистого внеску та ролі загиблого, встановлення історичної справедливості, визнання здобутків та покарання за злочини проти людяності.

Згадані виклики та потреби загострили необхідність системного розв'язання питання та вирішення проблеми, яка полягає у відсутності якісно розроблених доступних маршрутів та меморіалів, наповнених об'єднуючими сенсами та достовірною інформацією.

Визначена проблема була спричинена низкою факторів, зокрема:

- відсутністю загальнодержавної політики і візії меморіалізації пам'яті;
- браком офіційних достовірних фактів і цифр про те, як події відбувалися;
- відсутністю нормативно-правового регулювання та визначення місць пам'яті;
- відсутністю системи координації розробки маршрутів (узагальнення та систематизації, погодження інформації);
- відсутністю наративів з боку держави;
- недостатньою комунікацією між приватним, державним та громадським сектором;
- недостатньою поінформованістю зовнішньої та внутрішньої аудиторії;
- відсутністю платформи для діалогу між різними групами бенефіціарів, складністю у напрацюванні інклюзивних рішень;
- відсутністю уніфікованих візуальних образів;
- фрагментарністю дослідження подій;
- відсутністю єдиного затвердженого переліку місць пам'яті, які треба/можна маршрутизувати;
- відсутністю ресурсів для формування маршрутів;

- наявністю спротиву в суспільстві комерціалізації місць пам'яті;
- локалізацією потенційних місць меморіалізації тощо.

Саме на вирішення зазначеної проблеми, її причин та подолання наслідків її існування розроблена Концепція меморіалізації пам'ятних місць російсько-української війни Київщини.

Мета та строки реалізації Концепції

Мета Концепції - наповнені об'єднуючими сенсами та достовірною інформацією місця пам'яті Київської області.

Місія державної політики меморіалізації ....

Концепція базується на наступних принципах:

- людиноцентричності;
- орієнтації на потреби та інтереси різних груп бенефіціарів меморіалізації пам'ятних місць російсько-української війни Київщини;
- об'єктивності та обґрунтованості визначення проблем у даній сфері політики;
- залученні різних заінтересованих сторін до реалізації Концепції;
- вимірюваності очікуваних результатів реалізації Концепції;
- забезпеченні своєчасного реагування на нові виклики, що існують у даній сфері політики.

Концепція розрахована на реалізацію державної політики меморіалізації пам'ятних місць російсько-української війни Київщини до 2026 року.

Цілі та завдання Концепції

Для досягнення мети Концепції слід забезпечити виконання комплексних завдань за такими стратегічними цілями:

- Державна політика у сфері меморіалізації формує ціннісну систему української національної ідентичності та нову систему цінностей як запоруки сталого миру;
- Кожен та кожна відчуває, що місця пам'яті Київщини відображають важливі для них сенси
- Мешканці територіальних громад та відвідувачі місць пам'яті та меморіалізації відчувають переваги діючих інфраструктурних об'єктів у Київській області.

Стратегічна Ціль 1. Державна політика у сфері меморіалізації формує ціннісну систему української національної ідентичності та нову систему цінностей як запоруки сталого миру.

Операційна ціль 1.1. Чітко сформульовані сенси і цінності російсько-української війни донесені до відвідувачів місць пам'яті.

Завдання:

1. Прийнято білу книгу місць пам'яті з урахуванням ціннісної системи української національної ідентичності та нової системи цінностей як запоруки сталого миру.
2. Враховано в законі про національну пам'ять принципи формування української ідентичності.
3. Розроблено стратегічне позиціонування об'єктів місць пам'яті та визначено їхній статус (національний, локальний).

Операційна ціль 1.2. На національному рівні діє інституція, яка координує, розвиває та об'єднує місця пам'яті в країні, зокрема в Київській області.

Завдання:

1. Ініційовано зміни до положень про відповідальну інституцію.
2. Залучено донорів, МТД до забезпечення функціонування інституції, зокрема команди і її завдань.

Операційна ціль 1.3. Діє система підтримки та сприяння розвитку місць пам'яті російсько-української війни, зокрема в Київській області.

Завдання:

1. Впроваджено систему підтримки/заохочення/сприяння супроводу і розвитку місць пам'яті Київської області.
2. Підготовлено фахівців у сфері меморіалізації та маршрутів місць пам'яті.

Операційна ціль 1.4. Місця пам'яті російсько-української війни Київської області відомі в усьому світі та викликають інтерес для відвідування.

Завдання:

1. Розроблено та реалізовано маркетингову стратегію популяризації маршрутів місць пам'яті Київської області.
2. Розроблено та поширено бренд-бук місць пам'яті Київської області та правил їх використання.
3. Залучено дипломатичні установи до популяризації місць пам'яті Київської області.
4. Розроблено та проведено комунікаційну кампанію для просування маршрутів українській аудиторії.
5. Розроблено та проведено комунікаційну кампанію для просування маршрутів іноземній аудиторії.

Стратегічна Ціль 2. Кожен та кожна відчуває, що місця пам'яті Київщини відображають важливі для них сенси.

Операційна ціль 2.1. Місця пам'яті Київщини спонукають до критичного мислення, проактивної громадянської позиції, пошуку істини та розуміння історичних подій

Завдання:

1. Створено мапу сенсів, важливих для усіх груп бенефіціарів, в тлму числі родин загиблих, військових та ветеранів, тих, хто вижив, професійної спільноти, місцевої влади та інших.
2. Зібрано зворотній зв'язок від зовнішніх експертів щодо відповідності мапи сенсів баченню мешканців громад та міжнародним наративам.
3. Закріплено спільне бачення наративного та ціннісного наповнення місць пам'яті російсько-української війни з елементами візуалізації з визначеними табу і рекомендації щодо кращих практик.
4. На рівні громад запроваджено уніфіковані пакети рішень з елементами візуалізації з визначеними табу і рекомендаціями щодо кращих практик з урахуванням локальних особливостей.

Операційна ціль 2.2. Місця пам'яті є майданчиком для діалогу, пошуку та комунікації об'єднавчих сенсів.

Завдання:

1. Створено платформу для діалогу між різними групами бенефіціарів щодо розробки інклюзивних рішень
2. Різні групи бенефіціарів, зокрема, представників креативних індустрій, залучено до діалогу
3. Запроваджено систему навчання для фасилітаторів діалогів.
4. Здійснюється на постійній основі науково-дослідні роботи, архівація, збір інформації щодо російсько-української війни, верифікація історичних даних, наративів.

Операційна ціль 2.3. Українські практики меморіалізації сприймаються мешканцями громад, визнані актуальними та використовуються у міжнародних практиках.

Завдання:

1. Запроваджено співпрацю між українськими представниками сфери культури та креативних індустрій та світовими фахівцями та інституціями, зокрема музеями, у цих сферах.
2. Сертифіковано навчання для туристичних, музейних гідів щодо методики подачі та інтерпретації подій та складних тем.

Стратегічна Ціль 3. Мешканці територіальних громад та відвідувачі місць меморіалізації відчувають переваги діючих інфраструктурних об'єктів у Київській області

Операційна ціль 3.1. Маршрути пам'яті розроблені згідно із визначеними місцями пам'яті і меморіалізації.

Завдання:

1. Складено перелік місць пам'яті.
2. Визначено форми місць пам'яті та меморіалізації.
3. Створено місця пам'яті та меморіальні об'єкти.
4. Затверджено маршрути місць пам'яті Київської області.
5. Локальні маршрути пам'яті інтегровано у загальнонаціональний маршрут.
6. Забезпечено матеріально-технічну базу для кожного об'єкта меморіальної мережі Київщини.
7. Створено окремий портал маршрутів місць пам'яті.
8. Місця пам'яті Київської області включено до програм туристичних операторів.

Операційна ціль 3.2. Усі групи відвідувачів мають вільний та легкий доступ до діючих місць пам'яті і меморіалізації.

Завдання:

1. Місця пам'яті забезпечено комфортними під'їзними шляхами.
2. Забезпечено пешохідні та велосипедні доріжки до місць меморіалізації.
3. Налагоджено транспортну логістику до місць пам'яті, зокрема адаптовану до потреб осіб з інвалідністю і маломобільних груп населення.
4. Реалізовано безбар'єрний доступ до кожного об'єкта.
5. Визначено зручний для відвідувачів графік роботи об'єктів та екскурсійного забезпечення.
6. Діджиталізовано місця пам'яті з можливістю включення їх до туристичних маршрутів, зокрема самостійно туристами.

Операційна ціль 3.3. Розгалужені сервісні послуги відповідають потребам усіх груп мешканців та відвідувачів місць пам'яті та меморіалізації, зокрема осіб з інвалідністю і маломобільних груп населення.

Завдання:

1. Реалізовано систему готелів, кемпінгів поруч із місцями пам'яті, зокрема адаптовану до потреб осіб з інвалідністю і маломобільних груп населення.
2. Налагоджено мережу закладів харчування у визначених місцях на маршрутах пам'яті і меморіалізації, зокрема адаптовану до потреб осіб з інвалідністю і маломобільних груп населення.
3. Запроваджено екскурсійне обслуговування відвідувачів (різномовні аудіо-гіди, екскурсіводи, система QR-кодів, інформаційні кіоски, інтерактивні дошки тощо), зокрема адаптовану до потреб осіб з інвалідністю і маломобільних груп населення
4. Налагоджено доступну санітарну систему для відвідувачів місць пам'яті, зокрема адаптовану до потреб осіб з інвалідністю і маломобільних груп населення.

5. Забезпечено шумоізоляцію для мешканців відповідних населених пунктів.
6. Запроваджено дієву систему освітлення, клінінгу, охорони та догляду за територією кожного місця пам'яті, систему Wi-Fi доступу до мережі інтернет.
7. Забезпечено відкриття освітньо-сервісних хабів та сувенірних крамниць.
8. Запроваджено систему оренди засобів пересування місцями пам'яті і меморіалізації, зокрема адаптовану до потреб осіб з інвалідністю і маломобільних груп населення
9. Налагоджено систему "відкритих фондів" щодо акумульованих матеріалів за місцями пам'яті і меморіалізації.

Операційна ціль 3.4. Українці та іноземці мають доступ до актуальної та достовірної інформації про місця пам'яті і меморіалізації Київської області.

Завдання:

1. Реалізовано інклюзивні сайт(и) та офіційні сторінки у соціальних мережах для маршрутів пам'яті Київської області (EN, UA).
2. Розроблено сторінки на офіційних сайтах місцевих органів влади та самоврядування Київської області (EN, UA) про місця пам'яті Київської області
3. Підготовлено друковані інформаційно-довідкові матеріали про місця пам'яті Київщини.
4. Налагоджено співпрацю з партнерами у сфері туристичного бізнесу (іноземними та національними) для включення маршрутів у туристичні продукти.
5. Налагоджено співпрацю з силами безпеки та оборони (для вироблення спільних комеморативних заходів, обміну інформацією тощо).
6. Налагоджено співпрацю з академічними науковими інституціями.
7. Налагоджено співпрацю з освітніми закладами.
8. Інформацію про місця пам'яті інтегровано до інформаційно-туристичних матеріалів про Київщину.

Очікувані результати та показники досягнення

Очікуваними результатами впровадження Концепції стане:

Показники:

- Кількість місць пам'яті, які повністю наповнені об'єднуючими сенсами та достовірною інформацією і включені в систему маршрутів пам'яті.
- % населення України, яке підтримує розвиток місць пам'яті (за віком, статтю, інвалідністю, регіоном, місцем пам'яті, статусом військового)
- Кількість людей, які відвідали місця пам'яті (за віком, статтю, інвалідністю, регіоном, місцем пам'яті, статусом військового, країною)
- Кількість людей, які популяризують місця пам'яті (за віком, статтю, інвалідністю, статусом військового, місцем проживання; з тих хто відвідав і з тих, хто не відвідав; залежно від місць, які популяризують)
- % осіб, які вважають діючі місця пам'яті такими, що відповідають їх потребам (за віком, статтю, інвалідністю, статусом військового)
- Міжнародна впізнаваність місць пам'яті Київської області (за місцями, які є впізнаваними; за країнами, де впізнають)
- Рівень прийняття місць пам'яті Київської області визнаним експертним середовищем (за типом експертів, організації; за країнами походження експертів)
- Рівень сприйняття мешканцями Київської області об'єднуючих сенсів (за віком, статтю, інвалідністю, статусом військового, місцем проживання; з тих хто відвідував і з тих, хто не відвідував місця пам'яті)
- % осіб, які вважають діючі місця пам'яті відповідними масштабу та характеру подій в них (за віком, статтю, інвалідністю, місцем проживання; з тих хто відвідував і з

тих, хто не відвідував місця пам'яті; статусом військового)

- % осіб (українці/іноземці), які засуджують агресію РФ проти України (за віком, статтю, інвалідністю тощо).

Стратегічна Ціль 1. Державна політика у сфері меморіалізації формує ціннісну систему української національної ідентичності та нову систему цінностей як запоруки сталого миру.

Показники:

- % виборців, який підтримує російські наративи щодо російсько-української війни (за віком, статтю, інвалідністю, місцем проживання; з тих хто відвідував і з тих, хто не відвідував місця пам'яті).

- Кількість країн, що підтримує позицію України у сфері меморіалізації з метою запоруки сталого миру (за країнами, залежно від позиції країн щодо підтримки України у війні, залежно від державного режиму країн, залежно від відстані країни від України, залежно від кількості туристів з країн, які відвідали Україну).

- Рівень підтримки іноземними громадянами міжнародної допомоги Україні (за країнами, залежно від позиції країн щодо підтримки України у війні, залежно від державного режиму країн, залежно від відстані країни від України, залежно від кількості туристів з країн, які відвідали Україну і місця пам'яті Київської області).

Операційна ціль 1.1. Чітко сформульовані сенси і цінності російсько-української війни донесені до відвідувачів місць пам'яті

Показники:

- Рівень розуміння сенсів і цінностей російсько-української війни відвідувачами (за віком, статтю, інвалідністю, місцем проживання, місцем пам'яті).

Операційна ціль 1.2. На національному рівні діє інституція, яка координує, розвиває та об'єднує місця пам'яті в країні, зокрема в Київській області.

Показники:

- Кількість оформлених місць пам'яті (організаційно, структурно та інформаційно; за населеним пунктом).

- % суб'єктів (ОМС, ОДА, ЦОВВ), задоволених роботою, співпрацею з новою інституцією (ОМС, ОДА, ЦОВВ).

- % суб'єктів (ОМС, ОДА, ЦОВВ), які вважають, що діяльність нової інституції поліпшила координацію, розвиток та об'єднання місць пам'яті (ОМС, ОДА, ЦОВВ; залежно від напрямку, в якому поліпшилася координація, розвиток чи об'єднання місць пам'яті).

Операційна ціль 1.3. Діє система підтримки та сприяння розвитку місць пам'яті російсько-української війни, зокрема в Київській області.

Показники:

- Приріст кількості гідів та туристичних компаній, залучених до маршрутів пам'яті (за місцями, де проводять, локальні, регіональні).

- Кількість суб'єктів господарювання, залучених до маршрутів пам'яті (транспортні компанії, готелі та ін).

- % відвідувачів, задоволених якістю подачі інформації та маршрутами пам'яті.

Операційна ціль 1.4. Місця пам'яті російсько-української війни Київської області відомі в усьому світі та викликають інтерес для відвідування.

Показники:

- Кількість запитів в пошукових системах щодо місць пам'яті Київської області (залежно від країни, за пошуковими словами).

- Кількість згадок щодо місць пам'яті Київської області в іноземних медіа (за медіа, країнами, суттю згадок).

- Кількість відвідувачів порталу та офіційних соціальних мереж (залежно від

країни, за віком, статтю, інвалідністю; за інформацією, яку переглядають, шукають).

- Розмір сплаченого туристичного збору з в'їзного туризму.
- Кількість ночей, проведених на території Київської області туристами (за населеним пунктом).
- % відвідувачів, які б рекомендували відвідування маршрутів пам'яті своїм знайомим (за віком, статтю, інвалідністю, місцем проживання; статусом військового; залежно від місця, яке відвідали).

Стратегічна Ціль 2. Кожен та кожна відчуває, що місця пам'яті Київщини відображають важливі для них сенси.

Показники:

- Кількість інфлюенсерів, що відвідують місця пам'яті Київщини (з розподілом за статтю, віком, регіоном, країною, сферою діяльності).
- % відвідувачів, які відчувають, що місця пам'яті Київщини відображають важливі для них сенси (з розподілом за статтю, віком, статусом військового, регіоном, країною).
- Рівень довіри до місць пам'яті як майданчика для діалогу, пошуку та комунікації об'єднавчих сенсів (з розподілом за статтю, віком, регіоном, країною, сферою діяльності).

Операційна ціль 2.1. Місця пам'яті Київщини спонукають до критичного мислення, проактивної громадянської позиції, пошуку істини та розуміння історичних подій.

Показники:

- Частка (%) місць пам'яті, які відповідають мапі сенсів.
- % суб'єктів туристичного бізнесу та ОМС, які застосовують на практиці гайдлайни щодо сенсів і цінностей російсько-української війни (з розподілом за суб'єктами туристичних послуг, за ОМС).
- Рівень обізнаності мешканців громад Києва та Київщини щодо російсько-української війни (з розподілом за статтю, віком, статусом військового, громадою).

Операційна ціль 2.2. Місця пам'яті є майданчиком для діалогу, пошуку та комунікації об'єднавчих сенсів.

Показники:

- Кількість навчених фасилітаторів діалогів (з розподілом за статтю, віком, статусом військового, регіоном).
- Кількість учасників діалогових зустрічей (з розподілом за групами бенефіціарів, громадою, країною, сферою діяльності).
- % людей з пережитим травматичним досвідом, залучених до організації та модерування діалогів на майданчиках з числа усіх фасилітаторів/ організаторів (з розподілом за статтю, віком, регіоном).

Операційна ціль 2.3. Українські практики меморіалізації сприймаються мешканцями громад, визнані актуальними та використовуються у міжнародних практиках.

Показники:

- Кількість профільних інституцій та експертів, яких залучено до співпраці (з розподілом за країною).
- Кількість посилань профільних міжнародних інституцій на українські практики меморіалізації (з розподілом за країною).
- Кількість визнаних міжнародних платформ, до яких залучені українські фахівці меморіалізації.

Стратегічна Ціль 3. Мешканці територіальних громад та відвідувачі місць меморіалізації відчувають переваги діючих інфраструктурних об'єктів у Київській області

Показники:

- Кількість замовлених екскурсій у місця пам'яті (за каналами замовлення, місцями пам'яті)
- Кількість та частка місцевих мешканців, працевлаштованих у сфері обслуговування на об'єктах пам'яті (за віком, статтю, інвалідністю, за місцем працевлаштування)
  - % мешканців громад, які задоволені діючими місцями пам'яті (за віком, статтю, інвалідністю, за формою візуалізації і подання, якістю експлуатації місця пам'яті, за місцями пам'яті, за місцем проживання)
  - % відвідувачів, які задоволені послугами, що надаються в місцях пам'яті за видами послуг, віком, статтю, інвалідністю, видом туризму (внутрішній/міжнародний)

Операційна ціль 3.1. Маршрути пам'яті розроблені згідно із визначеними місцями пам'яті і меморіалізації.

Показники:

- Кількість розроблених маршрутів меморіалізації та місць пам'яті у Київській області.
  - % громад, постраждалих у війні, які включені до маршрутів меморіалізації.
  - % мешканців у постраждалих громадах, які задоволені розробленими маршрутами пам'яті (за віком, статтю, інвалідністю, за маршрутами)

Операційна ціль 3.2. Усі групи відвідувачів мають вільний та легкий доступ до діючих місць пам'яті і меморіалізації

Показники:

- % маршрутів пам'яті, забезпечених транспортною логістикою (зокрема інклюзивною).
- % маршрутів пам'яті, забезпечених велосипедними та пішохідними доріжками (окремо).
- % місць пам'яті, на яких реалізовано безбар'єрне обслуговування.
- % відвідувачів, які вважають, що їм забезпечено вільний та легкий доступ до місць пам'яті (за віком, статтю, інвалідністю, за місцями пам'яті).

Операційна ціль 3.3. Розгалужені сервісні послуги відповідають потребам усіх груп мешканців та відвідувачів місць пам'яті і меморіальних місць, зокрема осіб з інвалідністю і маломобільних груп населення.

Показники:

- Кількість замовлених послуг з проживання (за місцями).
- Рівень задоволення попиту у готельних послугах (за віком, статтю, інвалідністю, громадою).
- Рівень задоволення попиту у закладах харчування (за віком, статтю, інвалідністю, громадою).
- % місць пам'яті, на яких реалізоване екскурсійно-інформаційне обслуговування (зокрема, інклюзивне).
- % місць пам'яті, обладнаних сервісно-інформаційними хабами та сувенірними крамницями.
- % місць пам'яті, на яких реалізовано послуги оренди засобів пересування (зокрема, для людей з інвалідністю та маломобільних).
- Кількість осіб, які звернулися за матеріалами "відкритих фондів".
- % громад, мешканці яких задоволені шумоізоляцією місць пам'яті.
- % відвідувачів, задоволених екскурсійним обслуговуванням у місцях пам'яті (за віком, статтю, інвалідністю, видом туризму (внутрішній/міжнародний)).
- % відвідувачів, які вважають місця пам'яті комфортними для перебування (за віком, статтю, інвалідністю, видом туризму (внутрішній/міжнародний)).
- % осіб, які вважають роботу з документами "відкритих фондів" комфортною.

Операційна ціль 3.4. Українці та іноземці мають доступ до актуальної та достовірної інформації про місця пам'яті і меморіалізації Київської області.

Показники:

- Кількість відвідувачів сайтів з інформацією про місця пам'яті і меморіалізації Київщини (за віком, статтю, регіоном, країною, видами інформаційних ресурсів).
- Кількість поширених інформаційно-довідкових матеріалів щодо місць пам'яті (за місцями пам'яті).
- Кількість туристичних партнерів, залучених до співпраці (національні/міжнародні).
- % інформаційно-туристичних матеріалів про Київщину, до яких внесено інформацію про місця пам'яті.
- % людей, які вважають інформацію щодо місць пам'яті Київської області актуальною та достовірною (за віком, статтю, регіоном проживання).

Подальші кроки

- Обсяг фінансових, матеріально-технічних, людських та інших ресурсів;
- порядок проведення моніторингу, оцінки результатів реалізації концепції та звітування.